

“Quan tornen a casa les restes del meu pare, jo ja em puc morir tranquil·la”

Castellote Òscar Meseguer

Ni rastre de Castellote a 200 metres de l'entrada del poble, venint des de Morella i Aiguaviva. Aleshores, un túnel, que podria ser el del temps perquè al cap i a la fi parlarem de memòria, i la sortida fa desembocar la carretera a la plaça principal de Castellote. Allí viu Lúdia Serrano, de 82 anys, la filla de Francisco Serrano Irazo, el *Rubio*, el maqui company del mític *La Pastora* i mort en un assalt al xalet dels Nomen, als Reguers, fa 64 anys, el cos del qual ha estat reclamat pel Govern d'Aragó per tornar les restes a Lúdia. M'acompanya el diputat de Cs Ramiro Domínguez, que és qui va proposar des de l'oposició (i va rebre'n la bona predisposició de l'executiu autonòmic del PSOE) l'intent de recuperar els cossos de guerrillers antifranquistes morts i enterrats fora d'Aragó. És nota que Lúdia l'aprecia. “És l'únic que s'ha preocupat fins que l'hem trobat”, es referixen Lúdia i la seua filla, Àngeles, al fet que el SETMANARI L'EBRE haja acotat, amb l'ajuda de l'activista Adrián Grau, el punt on es troba enterrat Francisco Serrano, al racó nord-est del cementiri dels Reguers.

Domínguez, que correspon a Lúdia amb mostres d'afecte, diu que el fa plorar cada vegada que li explica la seua història. No n'hi ha per a menys. Francisco Serrano, *El Rubio*, *El Pitarquino* (natural de Pitarque) o *Cisco* en alguns llocs de les Terres de l'Ebre, va fer la guerra amb el bàndol republicà al front d'Aragó. Set anys després, el 1946, Lúdia tenia 10 anys quan Francisco Serrano “no va tenir cap més opció” que anar-se'n amb els maquis a la muntanya. Ja ho havien fet el seu germà, Miguel, i el seu pare, Isidro, i per això a ell el venien a buscar periòdicament els guàrdies civils, per a exigir-li informació sobre els dos fugits: “El baixaven aquí a la presó de Castellote i li fotien unes pallisses que el doblegaven. El torturaven. Li posaven escuradents a les ungles. Un cop que va estar a la presó de Saragossa, no li van pegar com aquí; aquí tenien més via lliure”, recorda la seua filla, el relat de la qual fa posar els pèls de punta: “Una de les vegades estàvem fent pa a la masia i ell es va assabentar que venien per

Entrevista amb Lúdia Serrano, la filla del maqui Francisco Serrano Irazo, el cos del qual està enterrat al cementiri dels Reguers. El Govern d'Aragó l'ha reclamat a l'Ajuntament de Tortosa. Als seus 82 anys, acompanyada per la seua filla Àngeles, repassa els capítols més dramàtics de la vida del seu pare.

A dalt, una imatge de Lúdia Serrano, a la plaça principal de Castellote, presa el 21 de juny. A baix, a la dreta, al mateix lloc, amb la seua filla Àngeles. A l'esquerra, una foto antiga del seu pare, Francisco, amb ella al braç, acompanyats de la seua mare i d'una tieta. / Ò. MESEGUER / FONS DE LÚDIA SERRANO

a matar-lo. Em va dir que l'avisés si veia venir els guàrdies, però ell ja els va veure abans que jo i es va escapar per un camp de panís, fins a un amagatall que tenia preparat en un marge de pedra del bancal. Els guàrdies van veure un tronc d'un arbre sec que sobresortia entre el pa-

nís i el van cosir a trets, però mon pare ja s'havia amagat. Sempre hem dit que, amb el que li va tocar patir després, tant de bo l'haguessen matat aquell dia”.

Durant els vuit anys en què el *Rubio* va lluitar per les muntanyes del Maestrat i els Ports, amb més o

menys vinculació amb l'Agrupación Guerrillera de Levante y Aragón (AGLA), al principi “venia a casa amb els maquis i tot”, però després ja només arribava informació d'on estava i com estava a través dels enllaços de la guerrilla. Lúdia recorda que ja només el va veure tres cops

fins a la seua mort als Reguers el 1954: “Una vegada vam aprofitar per la Verge de Fàtima, que aquí [a Castellote] és molta festa, i mentre feien la missa vam anar a veure'l; i una altra vegada a la Val de la Bona [la masia familiar, cremada per un grup de somatents uns quatre anys després que Francisco s'incorporés a la guerrilla] i una tercera no recordo on”. “El veia bé, fort, no el veia afligit...”, assegura Lúdia sobre aquelles trobades clandestines. Ella tenia 14 anys quan van cremar la casa familiar: “La van cremar pel matí, sense cap explicació, i després se'n van anar a menjar un corder. Ara, a alguns dels que ho van fer els van matar després els maquis”. Lúdia recorda que a la seua mare i als seus germans no els dixaven marxar del poble, “perquè així mon pare no podia venjar-nos ni fer segons què per por de les represàlles contra nosaltres”. “Si no, haguéssim fugit, és clar”, sentència.

Lúdia té el rostre endurit, la mirada entristida però embolcallada de lucidesa. Es referix a l'absència de Francisco com una etapa molt dura: “Jo hi pensava molt, amb mon pare, perquè me l'estimava molt, més i tot que a ma mare. Sempre jugava amb mi i era molt afectuós... Abans que passés tot, només pensava a treballar i a estar amb la seua família; només feia una mica de festa els diumenges quan s'ajuntaven a les masies”.

Però la guerrilla i el patiment el van convertir probablement en una altra persona. Fins i tot se li imputa la mort d'una família de masovers a una masia de la Ginebrosa, en què Serrano, mogut per les ganes de revenjar un company de l'AGLA, hauria obert foc en adonar-se que un dels fills havia fugit per a delatar-los. Així ho va corroborar el testimoni de Florencio Pla Meseguer, *La Pastora*, davant les autoritats policials, recollit per bibliografia diversa, però Lúdia ho nega, amb una reacció que sona més filial que racional: “No hi va ser perquè l'havien ferit; potser si hi hagués anat ho hagués fet igualment, però ell no hi era”. La dignificació del seu record no implica enaltir-lo ni jutjar-lo. Àngeles, la neta de Francisco, reconeix que “una persona que veu que s'acarnissen amb ell i la seua família,